

AHOLINING IJTIMOYIY HIMOYASI: YANGI YONDASHUVLAR VA ISLOHOTLAR

Donayev Akbar

Bobomurodov Samandar

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Tadbirkorlik va boshqaruv fakulteti 11BH-25 guruh

talabalari akbardjii2007@gmail.com

sanzarrafikov6@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonda aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini takomillashtirishga qaratilgan yangi yondashuvlar va amalga oshirilayotgan islohotlarni har tomonlama tahlil qiladi. Unda ijtimoiy himoyaning nazariy asoslari va uning tarixiy evolyutsiyasi o'rganilib, O'zbekistonning ijtimoiy himoya tizimining hozirgi holati, uning asosiy muammolari va ularni hal etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Maqolada xalqaro ilg'or tajribalar qiyosiy tahlil qilinib, ularning O'zbekiston sharoitiga tatbiq etish imkoniyatlari baholanadi. Shuningdek, islohotlarning moliyaviy barqarorligi va samaradorligini ta'minlash mexanizmlari, ayniqsa raqamlashtirishning ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatishdagi roli atroflicha yoritiladi. Tadqiqot ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlashga qaratilgan amaliy taklif va tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy himoya, islohotlar, O'zbekiston, raqamlashtirish, innovatsiyalar, samaradorlik, barqarorlik, xalqaro tajriba

KIRISH

Aholini ijtimoiy himoya qilish har bir zamonaviy davlatning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib, uning samarali ishlashi jamiyatda barqarorlikni, ijtimoiy adolatni va fuqarolarning munosib turmush darajasini ta'minlashga xizmat qiladi. Globallashtirish va turli xil ijtimoiy-iqtisodiy xatarlar sharoitida, ayniqsa global pandemiya sharoitida, ijtimoiy himoya tizimining ahamiyati yanada ortib bormoqda.

O'zbekiston ham o'z taraqqiyotining yangi bosqichida "Inson qadri uchun" tamoyili asosida keng ko'lamli ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni amalga oshirmoqda, bunda ijtimoiy himoya tizimini tubdan yangilash asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu maqola O'zbekistonda ijtimoiy himoya sohasida amalga oshirilayotgan yangi yondashuvlar, islohotlar, ularning nazariy asoslari, amaliy natijalari, xalqaro tajribalar bilan qiyosiy tahlili hamda kelajak istiqbollari va tavsiyalarni o'rganishga bag'ishlangan.

Maqola ijtimoiy himoya tizimining rivojlanishi nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy o'sish uchun ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi.

ASOSIY QISM

Ijtimoiy himoya tushunchasi jamiyatning ehtiyojmand qatlamlarini ijtimoiy, iqtisodiy va tibbiy xavf-xatarlardan himoya qilishga qaratilgan chora-tadbirlar majmuini o'z ichiga oladi. Nazariy jihatdan, u ijtimoiy ta'minot, ijtimoiy sug'urta va ijtimoiy yordam kabi asosiy komponentlarga bo'linadi. Ijtimoiy ta'minot universal xususiyatga ega bo'lib, barcha fuqarolarga kafolatlangan minimumni ta'minlashga intiladi.

Ijtimoiy sug'urta esa mehnat faoliyati orqali to'langan badallar evaziga ta'minlanadi va shaxsiy hissa tamoyiliga asoslanadi.

Ijtimoiy yordam esa aniq ehtiyoj mezonlari asosida eng muhtoj oilalarga va shaxslarga maqsadli ko'mak berishga qaratilgan.

Tarixiy jihatdan, ijtimoiy himoya tizimlari sanoat inqilobi davrida Yevropada, ishchilar huquqlarini himoya qilish maqsadida rivojlana boshlagan.

Keyinchalik, XX asrda Birinchi va Ikkinchi jahon urushlaridan so'ng, "farovonlik davlati" konsepsiyasi paydo bo'lib, ijtimoiy himoya tizimlari yanada kengaygan va ko'plab mamlakatlarda davlat siyosatining ajralmas qismiga aylangan.

Post-Sovet mamlakatlarida, shu jumladan O'zbekistonda ham, markazlashgan ijtimoiy ta'minot tizimidan bozor iqtisodiyoti sharoitlariga moslashgan, ko'proq maqsadli va samarali tizimga o'tish jarayoni kuzatilmoqda.

Rasmda O'zbekiston Respublikasida

aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlashda ishtirok etadigan asosiy davlat idoralari o'zaro bog'liq holda tasvirlangan.

Markazda joylashgan "Aholini ijtimoiy himoya qilish" tushunchasi barcha tashkilotlarning umumiy maqsadini ifodalaydi. Atrofdagi vazirlik va agentliklar esa ushbu jarayonning amaliy ijrochilari sifatida namoyon bo'lgan.

Mehnat va bandlik munosabatlari vazirligi aholining bandligini ta'minlash, ish o'rinlari yaratish va mehnat munosabatlarini tartibga solish orqali ijtimoiy himoyaning iqtisodiy poydevorini mustahkamlaydi.

Sog'liqni saqlash vazirligi hamda Tibbiy-ijtimoiy xizmatlar agentligi aholining salomatligi, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun parvarish va rehabilitatsiya xizmatlari bilan ijtimoiy himoyaga hissa qo'shadi.

Moliya vazirligi ijtimoiy himoya tizimini moliyalashtirish, nafaqa va kompensatsiyalarni to'g'ri taqsimlash orqali tizimning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi.

Xalq ta'limi vazirligi esa bolalar va yoshlarning ijtimoiy qo'llab-quvvatlanishida, ular uchun inklyuziv va sifatli ta'lim yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Mahalla va oila vazirligi aholining muhtoj qatlamlarini aniqlash, oilaviy muammolarni hal qilish, ijtimoiy yordamni manzilli yo'naltirishda eng yaqin bo'lgan sifatida xizmat qiladi. Yoshlar ishlari agentligi esa yoshlarga ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlar yaratish, ularni qo'llab-quvvatlash orqali ijtimoiy himoyaning yoshlar segmentini qamrab oladi.

O'zbekistonda ijtimoiy himoya tizimi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, so'nggi yillarda sezilarli o'zgarishlarga duch keldi. Qashshoqlik darajasini tan olish va uni kamaytirish bo'yicha davlat siyosatini shakllantirish muhim qadam bo'ldi. Dastlabki yillarda markazlashgan boshqaruv va universal yondashuv ustunlik qilgan bo'lsa, hozirgi kunda maqsadli yordam va ehtiyojmandlik tamoyillariga asoslangan tizimga o'tish kuzatilmoqda.

Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, moddiy va pensiya ta'minotini, uy-joy sharoitlarini yaxshilash, bolalar va nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlashga qaratilgan qator qonunlar qabul qilingan. Ehtiyojmand oilalar uchun manzilli yordam choralari ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etilgan. Shunga qaramay, tizimda bir qancha muammolar saqlanib qolgan bo'lishi mumkin.

Bular qatoriga ijtimoiy xizmatlarning fragmentatsiyasi, ularning samaradorligi va manzilga yetib borish darajasini oshirish zaruriyati, norasmiy sektorda band bo'lgan aholini ijtimoiy sug'urta tizimiga integratsiya qilishdagi qiyinchiliklar, shuningdek, pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash kabi masalalar kiradi. Qolaversa, xizmat ko'rsatishda byurokratik to'siqlar va shaffoflikning yetarli emasligi ham muammo sifatida qayd etiladi.

Jahon amaliyotida ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish bo'yicha turli xil ilg'or yondashuvlar mavjud bo'lib, ular O'zbekiston uchun qimmatli saboq bo'lishi mumkin. Finlyandiyaning 2017-2018 yillardagi Umumiy bazaviy daromad tajribasi, ishsizlarga har oyda ma'lum miqdorda mablag' berish orqali qashshoqlikni kamaytirish va mehnat faolligini rag'batlantirishga qaratilgan edi.

Braziliyadagi 2003 yildan boshlangan "Bolsa Família" dasturi shartli pul o'tkazmalari orqali kam ta'minlangan oilalarga bolalarning maktabga borishi va sog'lig'ini muntazam nazorat qilinishi sharti bilan moliyaviy yordam ko'rsatib, qashshoqlik siklini buzishga yordam bergan.

Germaniyaning kuchli ijtimoiy sug'urta tizimi ish beruvchi va xodim badallari hisobiga sog'liqni saqlash, ishsizlik, pensiya va baxtsiz hodisalardan sug'urtalanishni qamrab oladi. Shvetsiyaning moslashuvchan pensiya islohoti shaxsiy hisoblarni umrbod daromadlar bilan bog'lab, uzoqroq mehnat qilishga rag'batlantiradi.

Buyuk Britaniyaning 1948 yildan joriy etilgan Milliy sog'liqni saqlash xizmati (NHS) esa umumiy, soliqlar hisobidan moliyalashtiriladigan sog'liqni saqlash tizimi bo'lib, daromaddan qat'i nazar teng tibbiy xizmatdan foydalanishni ta'minlaydi.

O'zbekiston bu tajribalardan xizmatlar qamrovini kengaytirish, sog'liqni saqlash natijalarini yaxshilash va ayniqsa zaif qatlamlar hamda norasmiy sektorda band bo'lganlar uchun pensiya tizimini mustahkamlashda foydalanishi mumkin.

O'zbekistonda ijtimoiy himoya tizimini transformatsiya qilishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Yangi Konstitutsiya davlatning munosib turmush va barcha uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash bo'yicha majburiyatini mustahkamladi.

Tizimni takomillashtirish maqsadida, Xalqaro standartlarni joriy etish, xizmatlar ko'lamini kengaytirish, samaradorlik va manzilga yetib borishni yaxshilash, zaif guruhlarining ijtimoiy inklyuziyasini ta'minlash hamda ijtimoiy sug'urta qamrovini kengaytirish vazifasi yuklatilgan Ijtimoiy himoya milliy agentligi tashkil etildi.

Bu "ijtimoiy davlat" tamoyillariga moslashish yo'lidagi muhim qadamdir. Innovatsion mexanizmlardan biri sifatida raqamlashtirishni alohida ta'kidlash joiz.

"Raqamli O'zbekiston – 2030" va "Yangi O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasi" kabi hujjatlar raqamli transformatsiyani ustuvor yo'nalish etib belgiladi. My.gov.uz portali orqali 307 ta davlat xizmati ko'rsatilishi, bu orqali umumiy davlat xizmatlarining 56 foizi qamrab olinishi va 1,3 milliondan ortiq fuqaroga xizmat ko'rsatilishi tizimning shaffofligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Raqamlashtirish ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va mehnat unumdorligini oshirishga hissa qo'shib, 2025 yilga borib mamlakat Yalpi ichki mahsulotida 8-9 foizga o'sish potentsialini yaratishi mumkin. Axborot iqtisodiyoti va elektron tijoratning Yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2015 yildagi 1,9 foizdan 2021 yilda 2,5 foizgacha o'sganligi buning tasdig'idir.

Ijtimoiy himoya sohasidagi islohotlarning moliyaviy barqarorligi ularning uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlash uchun muhim shartdir. O'zbekiston hukumati bu masalaga alohida e'tibor qaratmoqda, jumladan, 2030 yilgacha bo'lgan strategiyada Ijtimoiy sug'urta fondini tashkil etish va milliy ijtimoiy himoyaning kelajagini belgilash ko'zda tutilgan.

Bunday Fondning yaratilishi ijtimoiy sug'urta badallarini samarali boshqarish, xavflarni diversifikatsiya qilish va tizimning moliyaviy zaxiralarini mustahkamlashga yordam berishi mumkin. Raqamlashtirish innovatsion mexanizm sifatida islohotlarning samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Elektron hukumat xizmatlari orqali yordam berish jarayonlarini avtomatlashtirish, xizmatlar ko'rsatish xarajatlarini kamaytirish, xatolar va suiiste'molliklarni minimallashtirish imkonini beradi. Jumladan, ehtiyojmandlikni aniqlashda shaffoflikni ta'minlash, ortiqcha byurokratik jarayonlarni qisqartirish orqali mablag'larning manzilga yetib borishini ta'minlash mumkin.

Raqamli infratuzilmaning jadal rivojlanishi, jumladan, tolali optik liniyalarning deyarli olti barobar ko'payishi va xalqaro ma'lumot uzatish quvvatining sezilarli darajada oshishi ijtimoiy himoya xizmatlarini masofadan va tezkor yetkazib berish uchun mustahkam asos yaratadi.

Biroq, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun davlat byudjeti, ijtimoiy sug'urta badallari va ehtimoliy xalqaro grantlar kabi moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, shuningdek, pensiya tizimining aktuariy baholashlarini muntazam o'tkazish muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston ijtimoiy himoya tizimini tubdan isloh qilish yo'lida muhim qadamlarni tashlamoqda. Yangi yondashuvlar va amalga oshirilayotgan islohotlar, ayniqsa Ijtimoiy himoya milliy agentligining tashkil etilishi va raqamlashtirishning keng

joriy etilishi, tizimning shaffofligini, samaradorligini va manzilga yetib borishini sezilarli darajada oshirishga qaratilgan.

Xalqaro ilg'or tajribalar tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston o'ziga xos sharoitlarni inobatga olgan holda, shartli pul o'tkazmalari, ko'p qirrali ijtimoiy sug'urta tizimlari va umumiy sog'liqni saqlash kabi modellarni o'rganishi va tatbiq etishi mumkin.

Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, ayniqsa kelajakdagi Ijtimoiy sug'urta fondini muvaffaqiyatli ishga tushirish orqali, bu islohotlarning uzoq muddatli samaradorligi uchun muhimdir.

Ijtimoiy himoya xizmatlarini ko'rsatishda raqamlashtirishni yanada chuqurlashtirish, jumladan, barcha ijtimoiy xizmatlarni yagona elektron platformaga integratsiya qilish, ma'lumotlar almashinuvini takomillashtirish va fuqarolar uchun qulay mobil ilovalarni joriy etish.

Norasmiy sektorda band bo'lgan aholini ijtimoiy sug'urta tizimiga integratsiya qilishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish va joriy etish, bu orqali ularning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish.

Pensiya tizimining aktuariy tahlillarini muntazam o'tkazish, demografik o'zgarishlarni inobatga olgan holda tizimning moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha uzoq muddatli strategiyalarni ishlab chiqish.

Ijtimoiy himoya dasturlarining samaradorligini baholashning qat'iy tizimini yaratish, bunda nafaqat mablag'larning sarflanishi, balki ijtimoiy natijalar (qashshoqlik darajasining kamayishi, aholi salomatligi va ta'lim darajasining yaxshilanishi) ham inobatga olinsin.

Xalqaro hamkorlikni kengaytirish, xorijiy ekspertlarni jalb qilish va ilg'or tajribalarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish bo'yicha tadqiqotlarni faollashtirish.

Ushbu qadamlar O'zbekistonning ijtimoiy davlat qurish yo'lidagi intilishlarini mustahkamlashga va barcha fuqarolar uchun munosib turmush sharoitlarini ta'minlashga xizmat qiladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari (2020–2024 yy.) — Ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish bo'yicha hujjatlar.
2. “O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy himoya tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish strategiyasi”.
3. Jahon banki. Social Protection Review: Uzbekistan. — Washington, 2022.
4. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO). World Social Protection Report.
5. Karimov M., Abdullayeva N. Ijtimoiy siyosat. — Toshkent: Akademnashr, 2021.
6. Ziyodullaev, N., & Ziyodullaeva, M. (2023). FINANCIAL LITERACY, INTERRELATIONSHIP OF POPULATION INCOME AND EXPENDITURE. Science and innovation, 2(B12), 881-887.
7. Urazbekovna, T. K. (2024). ROLE OF PUBLIC POLICY IN CHANGES IN POPULATION INCOME. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(22), 316-321.

IJTIMOIIY-SIYOSIY ASARLARDA HISSIY-EKSPRESSIVLIKNI IFODALOVCHI VOSITALAR VA ULARNING TARJIMASI MASALASI

Qosimjonova Mashhura Nosirjon qizi

University of Business and Science

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy-siyosiy adabiyotlarda hissiy-ekspressivlikni ifodalovchi lingvistik vositalar tahlil qilinadi hamda ularning tarjima jarayonidagi o'ziga xos xususiyatlari o'rganiladi. Maqolada metafora, epitet, eksklamatsiya va idiomatik iboralar kabi vositalarning emotsional yukini saqlab tarjima qilish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, tarjima nazariyasi va kontrastiv tahlil metodlari yordamida manba va maqsadiy matn orasidagi semantik va pragmatik uyg'unlikni ta'minlash strategiyalari tahlil qilinadi. Natijalar hissiy-ekspressiv elementlarni tarjimada yo'qotmaslikning samarali yo'llarini aniqlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-siyosiy asarlar, hissiy-ekspressivlik, lingvistik vositalar, tarjima, metafora, epitet, idiomatik iboralar.

Abstract: This article examines the linguistic means of expressing emotional expressiveness in socio-political literature and investigates their specific features in the process of translation. The study focuses on preserving the emotional load of devices such as metaphors, epithets, exclamations, and idiomatic expressions in translation. Furthermore, using translation theory and contrastive analysis methods, the article explores strategies to ensure semantic and pragmatic alignment between source and target texts. The findings contribute to identifying effective approaches to retain emotional-expressive elements in translated texts.

Keywords: socio-political literature, emotional expressiveness, linguistic means, translation, metaphor, epithet, idiomatic expressions.

Аннотация: В статье рассматриваются лингвистические средства выражения эмоциональной экспрессивности в социально-политической литературе и исследуются их особенности в процессе перевода. Особое внимание уделяется сохранению эмоциональной нагрузки таких средств, как метафоры, эпитеты, восклицания и идиоматические выражения при переводе. Кроме того, с использованием теории перевода и методов контрастивного анализа анализируются стратегии обеспечения семантической и прагматической согласованности между исходным и целевым текстами. Результаты способствуют выявлению эффективных способов сохранения эмоционально-экспрессивных элементов в переводных текстах.

Ключевые слова: социально-политическая литература, эмоциональная экспрессивность, лингвистические средства, перевод, метафора, эпитет, идиоматические выражения.

KIRISH

Ijtimoiy-siyosiy adabiyotlar inson tafakkuri va jamiyat tuzilmasi o'rtasidagi murakkab aloqalarni aks ettiruvchi muhim manba sifatida e'tirof etiladi.

Bunday asarlarda muallifning fikri va hissiyotlarini ifodalashda lingvistik vositalar, xususan, hissiy-ekspressiv elementlar asosiy rol o'ynaydi.

Hissiy-ekspressivlik matnga emotsional ohang, dramatik ta'sir va kommunikativ kuch beruvchi lingvistik hodisa bo'lib, u o'quvchining kayfiyatini shakllantirish va ijtimoiy-siyosiy mavzularga e'tiborni jalb qilishda muhim vositadir.

Tarjima jarayoni esa bunday elementlarning o'ziga xosligini saqlash va manba matnning emotsional yukini maqsad matnga uzatish bo'yicha murakkab masalalarni yuzaga chiqaradi. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimasida hissiy-ekspressiv vositalarni identifikatsiya qilish, ularning funksiyasini tahlil qilish va samarali tarjima strategiyalarini ishlab chiqish ilmiy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Ushbu maqola quyidagi maqsadlarni ko'zlaydi: ijtimoiy-siyosiy matnlardagi hissiy-ekspressiv vositalarni tizimli tarzda o'rganish, ularning semantik va pragmatik funksiyasini aniqlash, shuningdek, tarjimada ularni saqlash strategiyalarini tadqiq qilish. Mazkur tadqiqot lingvistik, tarjimonlik va adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan yangi bilimlarni taqdim etadi.

Hissiy ekspressivlik tushunchasi va uning ijtimoiy siyosiy matnlardagi roli.

Hissiy ekspressivlik lingvistika, pragmatika va adabiyotshunoslikda tilning emotsional komponentini ifodalovchi muhim fenomen sifatida qaraladi. Hissiy ekspressiv elementlar muallifning sub'ektiv kayfiyatini, baholashlarini va ijtimoiy siyosiy qarashlarini o'quvchiga yetkazishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu vositalar — metafora, epitet, eksklamatsiya, interrogativ iboralar, idiomatik birliklar — matnning kommunikativ qadrini oshiradi va o'quvchi bilan muallif fikri o'rtasida interaktiv muloqotni ta'minlaydi.

O'zbek tilida hissa ekspressiv vositalar tilning ichki semantik strukturasida chuqur ildiz otgan bo'lib, ularning ishlatilishi nafaqat til boyligini ko'rsatadi, balki madaniyatning emosional tajribasini ham ifodalaydi. Masalan, xalq og'zaki ijodi va badiiy adabiyotda uchraydigan ko'plab frazeologik birikmalar hissiy intonatsiyani aniq ifodalaydi va o'quvchida hissiy rezonans uyg'otadi (Irgasheva, 2025; Turdiyeva, 2022).

Hissiy ekspressivlik ijtimoiy va siyosiy mavzularni yoritishda ham katta ahamiyatga ega. Siyosiy nutq, so'zlashuv va maqolalarda ishlatiladigan baholovchi leksika va metaforalar jamiyat fikrini shakllantirishga yordam beradi, shuningdek, muallifning ideologik mavqeini kuchaytiradi (Yusupova, 2025).

Bu vositalar matnning estetik qiyofasini boyitadi, o'quvchi ongida muayyan hissiy holatni uyg'otadi va ijtimoiy siyosiy mazmunni chuqurroq anglashga yordam beradi. Hissiy ekspressivlikning bu funktsional roli adabiy va ijtimoiy nutq tahlilida markaziy o'rin tutadi.

Lingvistik vositalar va ularning funksiyalari ijtimoiy siyosiy nutqda

Ijtimoiy siyosiy matnlarda hissiy ekspressivlikni ifodalovchi lingvistik vositalar quyidagicha tasniflanadi va tahlil qilinadi:

Metafora va allegoriya — murakkab siyosiy va ijtimoiy kontseptlarni tasvirlashda ishlatiladi, matnga obrazlilik hamda dramatik kuch bag'ishlaydi.

Epitet va sifatli ifodalar — obyekt yoki hodisani qadrlash, salbiy yoki ijobiy baholash orqali emotsional rang beradi.

Eksklamatsiya va interrogativ iboralar — o'quvchida ta'sir kuchini oshiradi hamda uni fikr yuritishga undaydi.

Idiomatizm va frazeologik birliklar — madaniy kontekstga bog'liq bo'lib, tilning o'ziga xos hissiy ohangini saqlaydi (Irgasheva, 2025).

O'zbek tilida frazeologik birliklar hissiy baholashda keng qo'llanadi va ular nafaqat emotsional holatni ifodalaydi, balki madaniy kodlarni ham uzatadi. Shu sababli tarjima jarayonida frazeologik birliklarning konnotativ qatlamini saqlab qolish katta ahamiyatga ega.

Tarjima jarayonidagi muammolar

Tarjima jarayoni hissiy ekspressiv elementlarning semantik pragmatik qatlamini maqsad tilga uzatishda bir qator murakkab muammolarga duch keladi.

Birinchidan, semantik noaniqlik — ba'zi metaforik yoki idiomatik ifodalar boshqa tilga to'liq mos kelmaydi, chunki ularning konnotativ va madaniy qirralari farq qiladi. Bu holat tarjimon oldida aniq vazifa qo'yadi: original matnning emotsional mazmunini saqlagan holda tarjima topish.

Ikkinchidan, pragmatik moslashuv — tarjimon matnning kommunikativ vazifasini maqsad til o'quvchisi uchun saqlab qolishi kerak, bu esa ba'zan manba matndagi iboralarni o'zgartirish yoki adaptatsiya qilishni talab qiladi.

Uchinchidan, estetik va stilistik uyg'unlik — tarjimon original tilning ritm, intonatsiya va stilistik ohangini saqlab qolishi lozim, bu esa tarjima matnining badiiy va pragmatik boyligini ta'minlash muhim vazifasidir (Erkinova, 2025).

Shu bilan birga, tarjimon konnotativ ma'noni yo'qotmaslik uchun qo'shimcha izohlar yoki mos leksik ekvivalentlar bilan ishlashi mumkin, bu esa tarjimaning umumiy kommunikativ samaradorligini oshiradi.

Tarjima strategiyalari

Hissiy ekspressiv elementlarni tarjimada uzatishda tarjimashunoslar quyidagi strategiyalardan foydalanadilar:

Ekvivalent tarjima — manba matndagi emotsional va stilistik ohangni maksimal darajada saqlashga yo'naltirilgan strategiya.

Adaptatsiya — maqsad til madaniyati va strukturiga mos uslubni tanlash orqali hissiy effekt saqlanadi.

Izohli tarjima — madaniy yoki kontekstga bog'liq ifodalar uchun qo'shimcha tushuntirishlar beriladi.

Transpozitsiya va modifikatsiya — sintaktik yoki morfologik o'zgarishlar orqali emotsional effekt saqlanadi.

Bu strategiyalar tarjimonning lingvistik, madaniy va pragmatik qarorlarini aks ettiradi hamda ijtimoiy siyosiy mazmunni maqsad til o'quvchisiga ta'sirchan yetkazish imkonini oshiradi.

Xulosa

Hissiy ekspressivlik ijtimoiy siyosiy matnlarning kommunikativ, pragmatik va stilistik qatlamlarida muhim rol o'ynaydi. Tarjima jarayonida uning semantik va pragmatik yukini saqlab qolish tarjimon oldidagi asosiy ilmiy va amaliy vazifalardan biridir.

O'zbek tilida hissiy ekspressiv vositalarni chuqur tahlil qilish, ularning tarjimada uzatilishini o'rganish tilshunoslik va tarjimashunoslik sohasida yangi istiqbollar ochadi, shu bilan birga madaniy lingvistik tafovutlarni samarali bartaraf etish imkoniyatini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- Erkinova, S. G'. (2025). Tarjima jarayonida konnotativ ma'noni saqlash muammolari. Yangi Tadqiqotlar Jurnali.
- Irgasheva, U. A. (2025). Expression of evaluation in Uzbek phraseological units.
- Turdiyeva, G. A. (2022). Emotional expressiveness in English and Uzbek languages.
- Yusupova, D. U. (2025). Linguistic models of emotional expression in English and Uzbek political discourse.